

Ηρόδοτος, Ζ 143-144, Η.4-

Ναυμαχία Σαλαμίνας-Θεμιστοκλής

Ερμηνεία του χρησμού

[7.140.1] Γιατί οι Αθηναίοι έστειλαν επίσημη αντιπροσωπεία στους Δελφούς και περίμεναν να πάρουν χρησμό· κι αφού έκαναν τις τυπικές ιεροτελεστίες στον περίβολο του ναού, μπήκαν στο εσωτερικό του και κάθισαν· κι αμέσως η Πυθία, που ονομαζόταν Αριστονίκη, τους δίνει τον ακόλουθο χρησμό:

[7.140.2] *Ταλαίπωροι, τί κάθεστε; Στα πέρατα του κόσμου
να φύγετ' είναι ώρα*

*τα δώματα και τα ψηλά τα κάστρα παρατήστε
της στρογγυλής σας πόλης.*

*Γιατί όλα σειούνται· ούτε κεφάλι, ούτε κορμί
στη θέση του δε μένει*

κι ούτε οι άκρες των ποδιών, τα χέρια και η μέση·

τα παίρνει όλα συμφορά,

καθώς φωτιά τα ρήμαξε κι ο μανιασμένος Άρης

σέρνοντας άρμα Συριακό.

[7.140.3] *Κι άλλων τα κάστρα τα ψηλά μαζί με τα δικά σου
θα τα ρημάξει ο πόλεμος·*

στις άγριες φλόγες περισσούς ναούς θα παραδώσει

των αθανάτων των θεών,

που κιάλας κρύος ιδρώτας λούζει τ' αγάλματά τους

που 'ναι στημένα στους ναούς,

κι ο φόβος τα τραντάζει. Κι οι στέγες τους ψηλά ψηλά

στάζουνε μαύρο αίμα,

που τα μελλούμενα κακά, τ' αφεύγατα, προλέγει.

Και τώρ' απ' το ναό μου

καιρός δρόμο να παίρνετε και την καρδιά σας πέτρα

στις συμφορές να κάνετε.

[7.141.1] Οι απεσταλμένοι στο μαντείο Αθηναίοι, όταν τ' άκουσαν αυτά, κυριεύτηκαν από την πιο μεγάλη απελπισία. Και την ώρα που κυλιόνταν στο χώμα για τις συμφορές που τους περίμεναν σύμφωνα με τους χρησμούς, ο Τίμων, ο γιος του Ανδροβούλου, πολίτης των Δελφών από τους πρώτους ανάμεσα στους πρώτους, τους συμβούλεψε να πάρουν κλαδιά ικεσίας και πάλι, για δεύτερη φορά, να πάνε να ζητήσουν χρησμό απ' το μαντείο, με την ιδιότητα του ικέτη. [7.141.2] Οι Αθηναίοι τον άκουσαν και είπαν: «Βασιλιά μας, δώσε μας ένα χρησμό κάπως καλύτερο για την πατρίδα μας· σεβάσου αυτά τα κλαδιά ικεσίας που κρατάμε καθώς σου προσπέφτουμε· αλλιώς δε θα φύγουμε μέσ' απ' το ναό σου, αλλά θα μείνουμε εδώ σ' αυτή τη στάση, ώσπου να μας βρει ο θάνατος»· ύστερ' απ' αυτά τα λόγια τους, η μάντισσα δίνει δεύτερο χρησμό, τον ακόλουθο:

[7.141.3] *Μ' όλα τα παρακάλια της και τη σοφή της γνώση
η Αθηνά Παλλάδα*

ολότελα δε δύναται του Ολύμπιου του Δία

να μαλακώσει την καρδιά.

Σ' εσένα τώρα δεύτερο χρησμό θενά σου δώσω,

αλύγιστο ατσάλι:

Όλα ένα γύρο που θωρείς στου Κέκροπα το βράχο

και στη σπηλιά ανάμεσα

του Κιθαιρώνα του σεπτού, ο εχθρός τα κυριεύει.

Μα στην Τριτογενή του

ο Δίας ο βροντόλαλος τη χάρη τούτη κάνει:

σωμός το ξύλινο το τείχος

για σένα και τα τέκνα σου, απόρθητο θα μείνει.

[7.141.4] *Κι εσύ μη περιμένεις
ασάλειντος το ιππικό και τους πεζούς τους μύριους
που η Ασία στέλνει,
μα γύρισε τις πλάτες σου και μέριασε μπροστά τους·
κι η μέρα δε θ' αργήσει
που αντίμαχός τους θα σταθείς. Ω άγια Σαλαμίνα,
πόσες γυναίκες θα θρηνούν τα τέκνα τους για σένα·
στο σπάρσιμο ή στο μάζεμα της Δήμητρας, δεν ξέρω.*

[7.142.1] Λοιπόν αυτόν το χρησμό, γιατί και ήταν και φαινόταν ηπιότερος από τον προηγούμενο, τον πήραν γραμμένο κι αναχώρησαν για την Αθήνα. Κι όταν η αντιπροσωπεία γύρισε πίσω και τον ανακοίνωσε στην εκκλησία του δήμου, ακούστηκαν και πολλές άλλες γνώμες, που προσπαθούσαν να ερμηνεύσουν το χρησμό, όμως αυτές που συγκρούονταν απόλυτα η μια με την άλλη ήταν οι ακόλουθες: ορισμένοι από τους πιο ηλικιωμένους έλεγαν πως πίστευαν ότι ο θεός με το χρησμό του τους λέει πως η ακρόπολη θα μείνει απόρθητη· γιατί τον παλιό καιρό η ακρόπολη ήταν οχυρωμένη με ξύλινο φράχτη· [7.142.2] ετούτοι λοιπόν έδιναν την ερμηνεία πως αυτός ο φράχτης είναι το «ξύλινο τείχος», ενώ οι άλλοι πάλι έλεγαν ότι ο θεός μιλά υπαινικτικά για τα καράβια και παρακινούσαν αυτά ν' αρματώσουν, αφήνοντας κατά μέρος καθετί άλλο. Λοιπόν αυτούς που ισχυρίζονταν πως το «ξύλινο τείχος» είναι τα καράβια, τους σταματούσαν οι δυο τελευταίοι στίχοι του χρησμού της Πυθίας:

*Ω άγια Σαλαμίνα,
πόσες γυναίκες θα θρηνούν τα τέκνα τους για σένα·
στο σπάρσιμο ή στο μάζεμα της Δήμητρας, δεν ξέρω·*

[7.142.3] αυτοί οι στίχοι προκαλούσαν σύγχυση στις γνώμες εκείνων που ισχυρίζονταν ότι τα καράβια είναι το «ξύλινο τείχος»· γιατί οι χρησμολόγοι έδιναν σ' αυτούς την εξής ερμηνεία, πως είναι γραφτό να νικηθούν οι Αθηναίοι, αν ναυμαχούσαν στα νερά της Σαλαμίνας.

Ο Θεμιστοκλής

[7.143.1] Κι ήταν ανάμεσα στους Αθηναίους ένας που τότε τελευταία αναδείχτηκε ανάμεσα στους πρώτους της πόλης· λεγόταν Θεμιστοκλής κι ήταν γνωστός ως Θεμιστοκλής Νεοκλέους. Αυτός αμφισβήτησε την ορθότητα της ερμηνείας των χρησμολόγων, μιλώντας περίπου ως εξής: αν πράγματι ο στίχος του χρησμού αναφερόταν στους Αθηναίους, είχε την εντύπωση πως δε θα δινόταν μ' αυτή την τόσο κόσμια διατύπωση, αλλά έτσι: «Ω φριχτή Σαλαμίνα» — όχι «ω άγια Σαλαμίνα», εφόσον βέβαια ήταν ν' αφανιστούν οι κάτοικοί της στα νερά της. [7.143.2] Άρα, αντίθετα, για όποιον ήθελε να δώσει τη σωστή ερμηνεία, ο χρησμός του θεού απευθυνόταν στις μάνες των εχθρών κι όχι των Αθηναίων. Τους συμβούλευε λοιπόν να προετοιμάζονται για να ναυμαχήσουν, γιατί αυτή την έννοια είχε το «ξύλινο τείχος». [7.143.3] Οι Αθηναίοι, ύστερ' απ' αυτή την αγόρευση του Θεμιστοκλή, έκριναν πως η γνώμη του Θεμιστοκλή ήταν προτιμότερη από τη γνώμη των χρησμολόγων που τους απέτρεπαν να προετοιμαστούν για ναυμαχία — κοντολογίς ούτε καν να προβάλλουν αντίσταση στον εχθρό, αλλά να εγκαταλείψουν την Αττική και να παν να εγκατασταθούν σε κάποια άλλη χώρα.

[7.144.3] Κι όταν, ύστερ' από το χρησμό, συσκέφθηκαν, αποφάσισαν, ακολουθώντας το χρησμό του θεού, ν' αντιμετωπίσουν με τον στόλο τον βάρβαρο που βιάδιζε εναντίον τους, σύσσωμοι, μαζί μ' όσους Έλληνες ήθελαν το ίδιο.

Η ναυμαχία στο Αρτεμίσιο

[8.4.1] Τότε λοιπόν οι Έλληνες που ανέφερα ότι έφτασαν και στο Αρτεμίσιο, με το που αντίκρισαν πολλά καράβια να έχουν ρίξει άγκυρα στις Αφέτες και τα μέρη ένα γύρο γεμάτα στρατεύματα, διαπίστωσαν πως η κατάσταση των βαρβάρων εμφανιζόταν εντελώς διαφορετική απ' ό,τι πίστευαν κι όχι τόσο άσχημη όσο υπέθεταν· κατακυριεύτηκαν λοιπόν από φόβο και σχεδίαζαν να εγκαταλείψουν το Αρτεμίσιο και να τραβηχτούν πιο μέσα, στο εσωτερικό της Ελλάδας. [8.4.2] Κι οι Ευβοείς, όταν αντιλήφθηκαν αυτές τις διαβουλεύσεις τους, παρακαλούσαν τον Ευρυβιάδη να καθυστερήσει για λίγο ακόμη την αποχώρηση, ώσπου αυτοί να μεταφέρουν σε σίγουρο μέρος τα παιδιά τους και τους ανθρώπους των σπιτιών τους. Και, καθώς δεν τον έπειθαν, στράφηκαν προς τον στρατηγό των Αθηναίων και πείθουν τον Θεμιστοκλή, εξαγοράζοντάς τον με τριάντα τάλαντα, να ενεργήσει ώστε ο στόλος να μείνει στη θέση του και να δώσει τη ναυμαχία μπροστά από την

είσοδο του Ευβοϊκού κόλπου.

[8.5.1] Και νά με ποιά τρόπο ο **Θεμιστοκλής** έκανε τους Έλληνες να καθυστερήσουν την αποχώρησή τους· **δίνει στον Ευρυβιάδη μερίδιο από τα χρήματα αυτά πέντε τάλαντα, τάχα πως τα δίνει απ' τα δικά του.** Κι όταν εκείνος άλλαξε γνώμη κι ήρθε στα λόγια του, ο μόνος από τους υπόλοιπους που κλωτσούσε ήταν ο Αδεϊμαντος, ο γιος του Ωκύτη, ο στρατηγός των Κορινθίων, κι έλεγε πως θα πάρει τα καράβια του και θα φύγει απ' το Αρτεμίσιο και δε θα μείνει εκεί· λοιπόν απευθύνθηκε σ' αυτόν ο Θεμιστοκλής και διαβεβαιώνοντας τον με όρκους τού είπε: [8.5.2] «Όχι, εσύ δε θα μας εγκαταλείψεις, γιατί εγώ θα σου δώσω μεγαλύτερα δώρα απ' όσα θα σου έστειλε ο βασιλιάς των Μήδων, αν εγκατέλειπες τους συμμάχους». Κι *ἄμ' ἔπος ἄμ' ἔργον*, στέλνει στο καράβι του Αδεϊμάντου τρία τάλαντα ασήμι. Λοιπόν απ' τη μια μεριά αυτοί είχαν αλλάξει γνώμη κι ήρθαν στα λόγια του, θύματα της δωροδοκίας, κι απ' την άλλη θεωρήθηκε ευεργέτης των Ευβοέων ο Θεμιστοκλής, που εξασφάλιζε μάλιστα και κέρδος· κι από κανενός το μυαλό δεν περνούσε πως κρατούσε τα υπόλοιπα, αλλά όσοι πήραν μερίδιο από τα χρήματα αυτά πίστευαν πως τους ήρθαν από την Αθήνα μ' αυτό τον προορισμό.

[8.6.1] Κι έτσι, και έμειναν στα νερά της Εύβοιας και έδωσαν ναυμαχία εκεί.....

[8.17.1] Σ' αυτή τη ναυμαχία από το στρατόπεδο του Ξέρξη αρίστευσαν οι Αιγύπτιοι και με τ' άλλα σπουδαία κατορθώματά τους, προπάντων όμως επειδή κυρίεψαν πέντε ελληνικά καράβια μ' όλο το πλήρωμά τους. Απ' τους Έλληνες πάλι εκείνη την ημέρα αρίστευσαν οι Αθηναίοι, κι ανάμεσα στους Αθηναίους ο Κλεινίας, ο γιος του Αλκιβιάδη, που πήρε μέρος στον αγώνα αρματώνοντας δικό του καράβι με πλήρωμα διακόσιους άντρες, που τους συντηρούσε με δικά του χρήματα.

[8.18.1] Και μόλις χωρίστηκαν, ο καθένας τους μ' ανακούφιση κινούσε βιαστικά για τ' αραξοβόλια του. Κι οι Έλληνες, όταν βρέθηκαν μόνοι τους, μετά την αποχώρησή τους απ' τη ναυμαχία, κυριαρχούσαν βέβαια στα πτώματα και τα συντρίμμια, αλλά, καθώς είχαν δοκιμαστεί σκληρά, και σκληρότερα απ' όλους οι Αθηναίοι, που τα μισά τους καράβια είχαν πάθει αβαρίες, σχεδίαζαν λοιπόν να δραπετεύσουν στα ενδότερα της Ελλάδας.

8.22.1] Κι ο Θεμιστοκλής, αφού διάλεξε τα πιο γοργοτάξιδα καράβια των Αθηναίων, πορευόταν εκεί που ήταν πηγές με πόσιμο νερό και χάραξε στους βράχους επιγραφές που, όταν κατόπι, την επόμενη μέρα, ήρθαν οι Ίωνες στο Αρτεμίσιο, τις διάβασαν. Κι οι επιγραφές έλεγαν τα εξής: **«Άνδρες Ίωνες, η πράξη σας δεν είναι δίκαιη, να εκστρατεύετε εναντίον των πατέρων σας και να ρίχνετε σε σκλαβιά την Ελλάδα. [8.22.2] Βέβαια, το καλύτερο που έχετε να κάνετε είναι να 'ρθείτε με το μέρος μας· κι αν αυτό σας είναι αδύνατο, τουλάχιστο έστω και τώρα κρατήστε ουδέτερη στάση, και οι ίδιοι σας, και παρακαλέστε τους Κάρεις να πράξουν το ίδιο· κι αν δεν μπορεί να γίνει ούτε το ένα ούτε το άλλο απ' αυτά, αλλά σας δένει τα χέρια μια ανώτερη βία και δε σας επιτρέπει ν' αποστατήσετε, μένει λοιπόν την ώρα του αγώνα, όταν θα 'ρθούμε στα χέρια, να κάνετε επίτηδες το δειλό, έχοντας στο νου σας πως κατάγεστε από μας κι ότι η αρχή της έχθρας μας με τον βάρβαρο από σας προήλθε».**

[8.22.3] Έχω τη γνώμη πως ο Θεμιστοκλής τα χάραξε αυτά με τη σκέψη του στο ένα ή στο άλλο: ή (στην περίπτωση που ο βασιλιάς δεν πάρει είδηση την επιγραφή) για να κάνει τους Ίωνες να έρθουν με το μέρος τους, ή (στην περίπτωση που οι επιγραφές θ' αναφερθούν στον Ξέρξη και θα συνοδευτούν από καταγγελία), να κλονιστεί η εμπιστοσύνη του στους Ίωνες και να τους κρατήσει μακριά απ' τη ναυμαχία.

[8.23.1] Αυτές λοιπόν τις επιγραφές χάραξε ο Θεμιστοκλής· στους βαρβάρους πάλι, αμέσως ύστερ' απ' αυτά ήρθε με πλεούμενο κάποιος από την Ιστιαία αναγγέλλοντας τη δραπέτευση των Ελλήνων απ' το Αρτεμίσιο. Κι αυτοί δυσπιστώντας κρατούσαν δέσμιο τον αγγελιοφόρο, κι έστειλαν γρήγορα καράβια για ανίχνευση· κι όταν αυτά με την αναφορά τους επιβεβαίωσαν την αγγελία, έτσι, την ώρα που ο ήλιος σκόρπιζε τις ακτίνες του στη γη, ολόκληρος ο στόλος σύσσωμος αρμένιζε προς το Αρτεμίσιο. Στάθμευσαν λοιπόν σ' αυτό τον τόπο ως το μεσημέρι και κατόπιν έβαλαν πλώρη για την Ιστιαία. Κι όταν έφτασαν, κυρίεψαν την πόλη Ιστιαία κι έκαναν επιδρομές σ' όλα τα παραθαλάσσια χωριά της Ελλοπίας, όσα βρίσκονταν στην περιοχή της Ιστιαίας.

[8.24.1] **Κι όσο αυτοί βρίσκονταν εκεί, ο Ξέρξης, αφού τακτοποίησε τα πτώματα των νεκρών, έστειλε κήρυκα στο στρατόπεδο του ναυτικού· νά πώς τα τακτοποίησε· ο**

αριθμός των στρατιωτών του που κείτονταν νεκροί στις Θερμοπύλες μπορεί να ήταν και είκοσι χιλιάδες· απ' αυτούς άφησε έξω περίπου χίλιους, ενώ τους υπόλοιπους τους παράχωσε, αφού έσκαψε τάφρους, και τους σκέπασε με στρώμα από φύλλα και σώριψε απάνω τους χώμα, για να μη τους δουν οι ναύτες. [8.24.2] Κι όταν ο κήρυκας πέρασε απέναντι, στην Ιστιαία, συγκέντρωσε όλο το στρατόπεδο και τους μίλησε έτσι: «Άνδρες σύμμαχοι, ο βασιλιάς Ξέρξης δίνει άδεια σ' όποιον από σας θέλει, ν' αφήσει τη μονάδα του και να πάει να δει με τα μάτια του τί πόλεμο κάνει με ανόητους ανθρώπους, που έλπιζαν πως θα νικήσουν τη δύναμη του βασιλιά».

[8.25.1] Ύστερ' απ' αυτή τη διακήρυξη, όσο κι αν έψαχνες δεν μπορούσες να βρεις πλεούμενο· τόσο πολλοί ήθελαν να δουν με τα μάτια τους το θέαμα. Κι αφού διάβηκαν στη στεριά, περνούσαν ανάμεσ' απ' τα πτώματα και τα μελετούσαν· κι όλοι **τους έμεναν με την εντύπωση πως οι νεκροί στο σύνολό τους ήταν Λακεδαιμόνιοι και Θεσπιείς, ενώ αντίκριζαν και τα πτώματα των ειλωτών.** [8.25.2] Μ' όλ' αυτά όμως αυτοί οι επισκέπτες δε γελάστηκαν απ' το κάμωμα του Ξέρξη με τα πτώματα των στρατιωτών του· γιατί οπωσδήποτε το θέαμα ήταν γελοίο: απ' τη μια μεριά να βλέπεις να κείτονται (εδώ κι εκεί) χίλιοι νεκροί, κι από την άλλη, έναν σωρό, τέσσερις χιλιάδες πτώματα συναγμένα στον ίδιο τόπο. [8.25.3] Λοιπόν αυτή τη μέρα την πέρασαν με το θέαμα, αλλά την επομένη οι άλλοι γύρισαν στην Ιστιαία, στα καράβια, ενώ αυτοί που ακολουθούσαν τον Ξέρξη ξανάπιασαν την πορεία τους.

[8.26.1] Κι ήρθαν σ' αυτούς κάτι λίγοι λιποτάκτες απ' την Αρκαδία, φτωχολογιά, που ήθελαν να προσφέρουν υπηρεσίες. Οι Πέρσες λοιπόν τους έφεραν μπροστά στο βασιλιά και ρωτούσαν να μάθουν για τους Έλληνες, με τί καταγίνονταν· κι εκ μέρους όλων ένας τους υπέβαλε αυτή την ερώτηση. [8.26.2] Κι οι άλλοι τούς αποκρίθηκαν πως γιορτάζουν τα Ολύμπια κι απολαμβάνουν το θέαμα αγωνισμάτων και ιπποδρομιών. Κι ο άλλος τούς έκανε μια δεύτερη ερώτηση, ποιό βραβείο έχει αθλοθετηθεί για τους αγώνες αυτούς· κι εκείνοι αποκρίθηκαν, το στεφάνι από ελιά που δίνεται στο νικητή. Τότε ο Τριτανταίχμης, ο γιος του Αρταβάνου, με το να πει γνώμη γνήσιου ευπατρίδη, χαρακτηρίστηκε από τον βασιλιά δειλός. [8.26.3] Γιατί, **ακούοντας πως το έπαθλο ήταν στεφάνι κι όχι χρήματα,** δεν μπόρεσε να κρατήσει το στόμα του κλειστό και είπε έτσι που να τον ακούν όλοι τα εξής: **«Μαρδόνιε, Μαρδόνιε, με τί άντρες μας έφερεις να δώσουμε μάχη! Με άντρες που δεν αγωνίζονται για χρήματα, αλλά για να δείξουν τη λεβεντιά τους».**

[8.27.1] Αυτά λοιπόν ήταν τα λόγια του Τριτανταίχμη· αλλά στο μεταξύ, αφού είχε μεσολαβήσει το πλήγμα στις Θερμοπύλες, αμέσως οι Θεσσαλοί στέλνουν κήρυκα στους Φωκείς, έτσι που κρατούσαν εναντίον τους ασίγαστο μίσος, που μάλιστα φούντωσε ύστερ' απ' το πιο πρόσφατο πλήγμα που δέχτηκαν. [8.27.2] Δηλαδή, όταν οι Θεσσαλοί, οι ίδιοι τους και οι σύμμαχοί τους, έκαναν εισβολή πανστρατιά στη Φωκίδα —όχι και πολλά χρόνια πριν απ' αυτή την εκστρατεία του βασιλιά— νικήθηκαν απ' τους Φωκείς και δέχτηκαν γερό χτύπημα. [8.27.3] Γιατί, όταν οι Φωκείς στριμώχτηκαν στον Παρνασσό, έχοντας στο στρατόπεδό τους μάνη τον Τελλία τον Ηλείο, ο Τελλίας τότε τους πρότεινε το ακόλουθο στρατήγημα: πήρε και άλειψε με γύψο εξακόσιους απ' τους Φωκείς, τα πρώτα παλικάρια, τα σώματά τους και τα όπλα τους, και τους έριξε νύχτα εναντίον των Θεσσαλών, με την παραγγελία, όποιον θ' αντίκριζαν να μη φαντάζει κάτασπρος, να τον σκοτώνουν. [8.27.4] Λοιπόν, με το που τους αντίκρισαν πρώτοι οι σκοποί των Θεσσαλών, φοβήθηκαν, πίστευσαν πως είναι τίποτε υπερφυσικό· και μετά τους σκοπούς ο φόβος έπιασε και το κύριο σώμα του στρατού, κι έτσι στα χέρια των Φωκέων έπεσαν τέσσερις χιλιάδες νεκροί και οι ασπίδες τους, που οι μισές τους αφιερώθηκαν στις Άβες και οι υπόλοιπες στους Δελφούς· [8.27.5] κι από τη δεκάτη των λαφύρων που προήλθαν απ' αυτή τη μάχη κατασκευάστηκαν οι μεγάλοι ανδριάντες που στέκονται αντιμέτωποι γύρω από τον τρίποδα μπροστά απ' το ναό των Δελφών, ενώ άλλοι παρόμοιοι έχουν στηθεί στις Άβες.

[8.28.1] Αυτά λοιπόν έκαναν οι Φωκείς στο πεζικό των Θεσσαλών που τους πολιορκούσε· κι επίσης, όταν το ιππικό των Θεσσαλών έκανε εισβολή στη χώρα τους, του προκάλεσαν ανεπανόρθωτες απώλειες. Δηλαδή, στο πέρασμα που οδηγεί στη χώρα τους, εκεί κατά την Υάμπολη, έσκαψαν μεγάλη τάφρο και κατέβασαν σ' αυτήν άδειους αμφορείς, κι αφού σώριψαν απάνω τους χώμα κι έκαναν το μέρος να μη ξεχωρίζει από τα γύρω, αντιμετώπιζαν τους Θεσσαλούς που έκαναν την εισβολή. Κι εκείνοι, στην ορμητική τους επέλαση για να σαρώσουν με έφοδο τους Φωκείς, έπεσαν μέσα στους αμφορείς· εκεί τσακίστηκαν τα σκέλη των αλόγων τους.

[8.29.1] Λοιπόν οι Θεσσαλοί, που μέσα τους φώλιαζε μνησικακία γι' αυτά τα δυο πλήγματα, έστειλαν κήρυκα που έκανε την εξής αγόρευση: «Φωκείς, καιρός να βάλετε μυαλό και να παραδεχτείτε πως δεν είστε δα ίσοι κι όμοιοι με μας. [8.29.2] Γιατί και στο παρελθόν, στον κόσμο των Ελλήνων, όσο καιρό κρίναμε καλό να είμαστε με το μέρος τους, πάντοτε μας τιμούσαν

περισσότερο απ' ό,τι εσάς, και τώρα οι βάρβαροι τόσο πολύ μας υπολογίζουν, ώστε στο χέρι μας είναι να χάσετε τη γη σας κι ακόμα να γίνετε ανδράποδα· αλλά εμείς, αν και είμαστε παντοδύναμοι, δε σας κρατάμε κακία, φτάνει, για όσα μας κάνατε, να εισπράξουμε από σας πενήντα τάλαντα ασήμι· και σας δίνουμε εγγύηση πως θ' αποτρέψουμε από τη χώρα σας τις απειλές που τη σκιάζουν».

Ο Ξέρξης προς το Μαντείο των Δελφών

[8.34.1] Το μεγαλύτερο και ισχυρότερο μέρος του στρατού, συνεχίζοντας την πορεία του εναντίον της Αθήνας, μαζί με τον ίδιο τον Ξέρξη, έκανε εισβολή στη Βοιωτία, στην περιοχή του Ορχομενού. Κι οι Βοιωτοί μήδισαν στο σύνολό τους· και Μακεδόνες που, σταλμένοι απ' τον Αλέξανδρο, είχαν ταχθεί σε καθεμιά από τις πόλεις τους, εξασφάλιζαν τη σωτηρία τους. Και νά πως εξασφάλιζαν τη σωτηρία τους: έσπευδαν να δηλώσουν στον Ξέρξη πως οι Βοιωτοί ήταν με το μέρος των Περσών.

[8.35.1] Λοιπόν, το σώμα αυτό των βαρβάρων ακολουθούσε αυτή την πορεία, ενώ άλλοι έχοντας μαζί τους οδηγούς ξεκίνησαν για το μαντείο των Δελφών, έχοντας στο δεξί τους χέρι τον Παρνασσό. Κι απ' όσα μέρη της Φωκίδας πέρασαν κι αυτοί, όλα τα διαγούμιζαν· έτσι, πυρπόλησαν την πόλη των Πανοπέων και των Δαυλίων και των Λιλαίων. [8.35.2] Ακολουθούσαν λοιπόν την πορεία αυτή ξεκόβοντας από το υπόλοιπο εκστρατευτικό σώμα, κι ο λόγος ήταν ο εξής, να συλήσουν το μαντείο των Δελφών, για να προσφέρουν τους θησαυρούς του στον Ξέρξη. Και (σύμφωνα με τις πληροφορίες μου) ο Ξέρξης ήξερε καλά όλα τα πολύτιμα κειμήλια που φυλάγονταν στο μαντείο· τα ήξερε μάλιστα καλύτερα απ' όσο εκείνα που άφησε πίσω στο παλάτι του, καθώς πολλοί ολοένα έκαναν λόγο γι' αυτά, και προπάντων τα αφιερώματα του Κροίσου, του γιου του Αλυάττη.

[8.36.1] Και τους κατοίκους των Δελφών, όταν τα πληροφορήθηκαν αυτά, τους έζωσαν χίλιοι φόβοι· κι έτσι που πήραν μεγάλη τρομάρα, ζητούσαν χρησμό για τους θησαυρούς του θεού, να τους καταχωσιάσουν στα σπλάχνα της γης ή να τους μεταφέρουν σε άλλη χώρα. Αλλά ο θεός δεν έστεργε να τους μετακινήσουν, δηλώνοντας πως ο ίδιος είναι ικανός να υπερασπιστεί τα όσα του ανήκουν. [8.36.2] Κι οι κάτοικοι των Δελφών ακούοντας αυτά φρόντιζαν για τον εαυτό τους. Λοιπόν, έστειλαν τα παιδιά και τις γυναίκες τους σε διάφορα μέρη της αντικρινής Αχαΐας, κι οι ίδιοι τους, οι περισσότεροι, ανέβηκαν στις κορυφές του Παρνασσού και σκαρφάλωσαν με τα υπάρχοντά τους στο Κωρύκειο άντρο, ενώ άλλοι αναζήτησαν καταφύγιο στην Άμφισσα των Λοκρών. Λοιπόν, όλοι οι κάτοικοι των Δελφών εγκατέλειψαν την πόλη τους, μόνο εξήντα έμειναν κι ο ιερέας του μαντείου.

[8.37.1] Είχαν πια πλησιάσει οι βάρβαροι εισβολείς και αντίκριζαν το ναό, όταν ο ιερέας του μαντείου (το όνομά του, Ακήρατος) βλέπει να προβάλλουν μπροστά απ' το ναό δόρατα, που είχαν βγει από μέσα, από το άδυτο του ναού, κι ήταν κριματισμένος ο άνθρωπος που θα τ' άγγιζε, όποιος και να 'ταν αυτός. [8.37.2] Κι εκείνος έτρεχε ν' αναγγείλει το θαυμαστό φαινόμενο στους κατοίκους των Δελφών που έμειναν εκεί. Κι όταν οι βάρβαροι στην επιδρομή τους έφταναν βιαστικά εκεί που βρίσκεται ο ναός της Αθηνάς Προναίας, τους υποδέχτηκαν τέρατα και σημεία μεγαλύτερα απ' το προηγούμενο. Γιατί βέβαια είναι θαύμα κι ετούτο τρανό, να προβάλλουν από μόνα τους δόρατα έξω απ' το ναό, αλλά τα όσα ήρθαν μετά απ' αυτό, σε δεύτερη φάση, είναι πιο εντυπωσιακά από κάθε άλλο φαινόμενο. [8.37.3] Δηλαδή, την ώρα που οι βάρβαροι συνεχίζοντας την επιδρομή τους βρίσκονταν στο ύψος του ναού της Προναίας, νά απ' τη μια μεριά να τους σφυροκοπούν αστροπελέκια απ' τον ουρανό, κι από την άλλη δυο κορυφές του Παρνασσού να ξεκολλούν απ' το βουνό και να κατακυλούν με φοβερό πάταγο κατεπάνω τους και να καταπλακώνουν πολλούς απ' αυτούς· τέλος, απ' το ναό της Προναίας έβγαιναν βουητό κι αλαλαγμοί.

[8.38.1] Λοιπόν, καθώς όλ' αυτά, σωστή κοσμοχαλασιά, ήρθαν και τους βρήκαν, τους βαρβάρους τους έζωσε φόβος. Κι οι κάτοικοι των Δελφών, όταν αντιλήφθηκαν πως αυτοί το 'βαλαν στα πόδια, ροβόλησαν απ' τα ψηλώματα απάνω τους και σκότωσαν κάμποσους απ' αυτούς. Κι όσοι σώθηκαν, πήραν να φεύγουν γραμμή για τη Βοιωτία. Και, σύμφωνα με τις πληροφορίες μου, έλεγαν αυτοί οι βάρβαροι που γύρισαν ζωντανοί, πως κοντά σ' αυτά αντίκρισαν κι άλλα θεϊκά σημάδια· δηλαδή να τους παίρνουν στο κατόπι σκοτώνοντας και καταδιώκοντάς τους δυο γίγαντες με πανοπλία.

Η προετοιμασία της ναυμαχίας της Σαλαμίνας

[8.40.1] Κι ο στόλος των Ελλήνων απ' το Αρτεμίσιο πήγε με τα καράβια του κι αγκυροβόλησε στη Σαλαμίνα, ύστερ' από αίτημα των Αθηναίων. Κι οι λόγοι που ώθησαν τους Αθηναίους να ζητήσουν επίμονα να δέσουν τα καράβια στη Σαλαμίνα ήταν να μεταφέρουν απ' την Αττική σε σίγουρο μέρος τα παιδιά και τις γυναίκες τους κι επίσης να συσκεφτούν για το τί πρέπει να κάνουν. Γιατί ήταν να συγκαλέσουν σύσκεψη ύστερ' από την κατάσταση που δημιουργήθηκε, αφού οι προσδοκίες τους διαψεύστηκαν. [8.40.2] Δηλαδή, ενώ πίστευαν πως θα βρουν τους Πελοποννησίους να καρτερούν τον βάρβαρο στρατοπεδευμένοι πανστρατιά στη Βοιωτία, νά που δε βρήκαν ψυχή, κι αντίθετα πληροφορήθηκαν πως οχύρωναν με τείχος τον Ισθμό, καθώς για εκείνους το παν ήταν να σωθεί η Πελοπόννησος και αυτήν φρουρούσαν κι αδιαφορούσαν για τις άλλες περιοχές. Έτσι λοιπόν, ύστερ' απ' αυτές τις πληροφορίες, ζητούσαν επίμονα απ' τους συμμάχους ν' αγκυροβολήσουν στη Σαλαμίνα.

[8.41.1] Λοιπόν οι άλλοι αγκυροβόλησαν στη Σαλαμίνα, ενώ οι Αθηναίοι στο λιμάνι τους. Και με τον ερχομό τους διακήρυξαν ο κάθε Αθηναίος να σώσει, όπως μπορεί, τα παιδιά και τους ανθρώπους του σπιτιού του. Οι περισσότεροι τότε τους έστειλαν **στην Τροιζήνα, άλλοι στη Αίγινα κι άλλοι στη Σαλαμίνα**. [8.41.2] Κι ο λόγος που βιάστηκαν να τους μεταφέρουν σε σίγουρο μέρος δεν ήταν μόνο να υπακούσουν στον χρησμό, αλλά πρώτιστα ο εξής: λένε οι Αθηναίοι πως ένα μεγάλο φίδι, φύλακας της Ακρόπολης, φωλιάζει στο ναό. Και δεν το λεν μονάχα, αλλά πιστεύουν πως υπάρχει στ' αλήθεια, και του φέρνουν πρόσφορο τακτικά κάθε μήνα· και το μηνιαίο αυτό πρόσφορο είναι μελόπιτα. [8.41.3] Λοιπόν, ενώ στο παρελθόν αυτή η μελόπιτα πάντοτε σωνόταν, τότε έμενε άθικτη. Όταν η ιέρεια τους έδωσε αυτό το μήνυμα, με πολύ πιο μεγάλη βιασύνη οι Αθηναίοι εγκατέλειπαν την πόλη τους, μια που και η θεά είχε εγκαταλείψει την Ακρόπολη. Κι όταν τους μετέφεραν όλους σε σίγουρο μέρος, έβαλαν πλήρη για το στρατόπεδο.

[8.42.1] Κι όταν απ' το Αρτεμίσιο ο στόλος ήρθε κι αγκυροβόλησε στη Σαλαμίνα, και το υπόλοιπο ναυτικό των Ελλήνων, μόλις πήρε την πληροφορία, συνέρρεε εκεί από την Τροιζήνα· γιατί η αρχική διαταγή ήταν να συγκεντρωθούν στο λιμάνι της Τροιζήνας, τον Πώγωνα. Κι έτσι συγκεντρώθηκαν πολύ περισσότερα καράβια απ' όσα πήραν μέρος στη ναυμαχία του Αρτεμισίου, κι από περισσότερες πόλεις. [8.42.2] Λοιπόν ναύαρχος με το γενικό πρόσταγμα ήταν ο ίδιος που ήταν και στο Αρτεμίσιο, **ο Ευρυβιάδης**, ο γιος του Ευρυκλείδα, Σπαρτιάτης βέβαια, όχι όμως κι από βασιλική γενιά, ενώ τα πιο πολλά και τα πιο καλοτάξιδα καράβια τα έδιναν οι Αθηναίοι.

[8.43.1] Στο στρατόπεδο **παρατάχτηκαν οι εξής**: από την Πελοπόννησο, οι Λακεδαιμόνιοι που έδιναν δεκαέξι καράβια κι οι Κορίνθιοι που έδιναν τον ίδιο στρογγυλό αριθμό που έδωσαν και στο Αρτεμίσιο· κι οι Σικυώνιοι έδιναν δεκαπέντε καράβια, κι οι Επιδαύριοι δέκα, κι οι Τροιζήνιοι πέντε, κι οι Ερμιονείς τρία (όλοι αυτοί, με εξαίρεση τους Ερμιονείς, ανήκουν στο έθνος το Δωρικό και Μακεδνόν, κι ήταν αυτοί που κίνησαν τελευταίοι από τον Ερινεό και την Πίνδο και τη χώρα των Δρυόπων· οι Ερμιονείς όμως είναι Δρύορες, που τους ξεσήκωσαν με τη βία από τη χώρα που σήμερα λέγεται Δωρίδα ο Ηρακλής και οι Μαλιείς).

[8.44.1] Λοιπόν απ' τους Πελοποννησίους αυτοί παρατάχτηκαν στο στρατόπεδο, ενώ από τους στεριανούς που ζουν πάνω από τον Ισθμό οι εξής: οι Αθηναίοι, που έδιναν περισσότερα καράβια απ' όσα όλοι οι άλλοι μαζί, εκατόν ογδόντα, μόνοι τους τώρα· **γιατί στη ναυμαχία της Σαλαμίνας δεν αγωνίστηκαν μαζί με τους Αθηναίους οι Πλαταιείς**, επειδή τους συνέβη το εξής: όταν οι Έλληνες αποσύρονταν από το Αρτεμίσιο κι έφταναν στα νερά της Χαλκίδας, οι Πλαταιείς αποβιβάστηκαν στην απέναντι στεριά της Βοιωτίας και καταγίνονταν με τη μεταφορά των ανθρώπων των σπιτιών τους σε σίγουρο μέρος· λοιπόν, προσπαθώντας να σώσουν τους δικούς των, έμειναν πίσω. [

8.44.2] Τώρα, οι Αθηναίοι, όσο οι Πελασγοί κυριαρχούσαν στη χώρα που σήμερα λέγεται Ελλάδα, ήταν Πελασγοί και τους αποκαλούσαν Κραναούς· αλλά την εποχή που βασίλευε στη χώρα τους ο Κέκροψ ονομάστηκαν Κεκροπίδες, κι όταν τον διαδέχτηκε στην εξουσία ο Ερεχθεύς, άλλαξαν τ' όνομά τους σε Αθηναίοι· κι όταν έγινε πολέμαρχος των Αθηναίων ο Ίων, ο γιος του Σούθου, απ' τ' όνομά του αποκλήθηκαν Ίωνες.

[8.45.1] Κι οι **Μεγαρείς** έδιναν τον ίδιο στρογγυλό αριθμό καραβιών, όπως και στο Αρτεμίσιο, ενώ **οι Αμπρακιώτες** ενίσχυναν το στόλο με εφτά καράβια, κι οι Λευκάδιοι, που κατάγονται από τους Δωριείς της Κορίνθου, με τρία.

[8.46.1] Από τους νησιώτες τώρα, **οι Αιγινήτες** έδιναν τριάντα καράβια· είχαν βέβαια αρματώσει κι άλλα, αλλά μ' εκείνα φρουρούσαν το νησί τους, ενώ με τα τριάντα, τα πιο καλοτάξιδα, ναυμάχησαν στη Σαλαμίνα. Οι Αιγινήτες είναι Δωριείς από την Επίδαυρο· το νησί

τους τον παλιό καιρό ονομαζόταν Οινώνη. [8.46.2] Μετά τους Αιγινήτες, οι Χαλκιδείς έδιναν τα είκοσι καράβια που ήταν και στο Αρτεμίσιο, και οι **Ερετριείς** τα εφτά δικά τους· αυτοί είναι Ίωνες. Κατόπιν οι **Κείοι**, φυλή ιωνική που κατάγεται από την Αθήνα, έδιναν πάλι τον ίδιο αριθμό. [8.46.3] Κι οι **Νάξιοι** έδιναν τέσσερα· αυτοί βέβαια στάλθηκαν από τους συμπολίτες τους στους Μήδους, όμως αγνόησαν τις εντολές της πόλης τους και πήγαν με τους Έλληνες· σ' αυτό πρωτοστάτησε ο Δημόκριτος, πολίτης με σημαντική επιρροή που τότε κυβερνούσε τριήρη· οι Νάξιοι είναι Ίωνες και κατάγονται από την Αθήνα. [8.46.4] Κι οι **Στυρείς** έδιναν τον ίδιο αριθμό καραβιών όπως και στο Αρτεμίσιο, κι οι **Κύθνιοι** ένα και μια πεντηκόντορο (και τα δυο νησιά ανήκουν στην ίδια φυλή, Δρύοπες). Παρατάχθηκαν στο στρατόπεδο και οι **Σερίφιοι** και οι **Σίφνιοι** και οι **Μήλιοι**· γιατί αυτοί ήταν οι μόνοι από τους νησιώτες που δεν έδωσαν γην και ύδωρ στον βάρβαρο.

[8.47.1] Λοιπόν όλοι αυτοί που παρατάχθηκαν στο στρατόπεδο κατοικούν εδώθε απ' τη χώρα των Θεσπρωτών και τον ποταμό Αχέροντα· γιατί οι Θεσπρωτοί συνορεύουν με τους Αμπρακιώτες και τους Λευκαδίους, που ήρθαν από τις πιο απομακρυσμένες περιοχές και παρατάχθηκαν στο στρατόπεδο. Όσο για εκείνους που κατοικούν πέρ' απ' αυτούς, οι Κροτωνιάτες μονάχα ήρθαν και βοήθησαν την Ελλάδα που βρισκόταν σε κίνδυνο, μ' ένα καράβι που κυβερνούσε άντρας που αναδείχτηκε τρεις φορές πυθιονίκης, ο Φάυλλος. Κι οι Κροτωνιάτες στην καταγωγή είναι Αχαιοί.

[8.48.1] Λοιπόν, ενώ οι άλλοι παρατάχθηκαν στο στρατόπεδο δίνοντας τριήρεις, οι Μήλιοι και οι Σίφνιοι και οι Σερίφιοι έδιναν πεντηκοντόρους. Οι Μήλιοι, που η γενιά τους κρατά απ' τη Λακωνία, έδιναν δύο, ενώ οι Σίφνιοι και οι Σερίφιοι, που είναι Ίωνες απ' την Αθήνα, από μια το κάθε νησί. Ο συνολικός αριθμός, χωρίς να υπολογίζονται οι πεντηκόντοροι, έφτασε στα τριακόσια εβδομήντα οχτώ καράβια.

[8.49.1] Κι όταν οι στρατηγοί απ' τις πόλεις που αναφέραμε συγκεντρώθηκαν στη Σαλαμίνα, έκαναν συμβούλιο. Ο Ευρυβιάδης πρότεινε να εκφράσει όποιος θέλει τη γνώμη του για το ποιο μέρος, κατά την κρίση τους προσφέρεται καλύτερο για να ναυμαχήσουν, απ' τις περιοχές που κρατούσαν ακόμα· γιατί κιάλας η Αττική είχε εγκαταλειφθεί κι έτσι η πρότασή του αφορούσε στις υπόλοιπες. [8.49.2] Λοιπόν, των περισσότερων απ' αυτούς που πήραν το λόγο οι γνώμες συνέπιπταν στο να δώσουν ναυμαχία μπροστά απ' την Πελοπόννησο, αφού κατευθύνουν τα καράβια τους στον Ισθμό, και κατέληγαν με το ακόλουθο επιχείρημα: αν νικηθούν στη ναυμαχία, όντας στη Σαλαμίνα, θα πολιορκηθούν σε νησί, όπου δε θα μπορούν να ελπίζουν από πουθενά βοήθεια, ενώ, κοντά στον Ισθμό, βγαίνοντας στην ξηρά θα βρεθούν ανάμεσα στους δικούς τους.

[8.50.1] Έτσι επιχειρηματολογούσαν οι στρατηγοί των Πελοποννησίων, όταν ήρθε στρατιώτης Αθηναίος αναγγέλλοντας ότι οι βάρβαροι έφτασαν στην Αττική κι ότι η χώρα απ' άκρη σ' άκρη παραδόθηκε στις φλόγες. [8.50.2] Πράγματι, ο στρατός που οδηγούσε ο Ξέρξης, παίρνοντας το δρόμο που διασχίζει τη Βοιωτία, πυρπόλησε την πόλη των Θεσπιέων, που οι ίδιοι τους την είχαν εγκαταλείψει και κατέφυγαν στην Πελοπόννησο, κι επίσης τις Πλαταιές, κι έφτασε στην Αθήνα και διαγούμιζε όλα εκείνα τα μέρη. Ο Ξέρξης πυρπόλησε τις Θεσπιές και τις Πλαταιές, επειδή έμαθε απ' τους Θηβαίους ότι δε μηδίζουν.

[8.51.1] Τώρα, οι βάρβαροι, απ' την ώρα που διαβήκαν τον Ελλήσποντο (αφετηρία της πορείας τους), κι αφού έκαναν εκεί ένα μήνα —τόσο χρειάστηκε για να διαβούν στην Ευρώπη—, σ' άλλους τρεις μήνες έφτασαν στην Αττική, όταν επώνυμος άρχων στην Αθήνα ήταν ο Καλλιάδης.

[8.51.2] Και κυρίεψαν την έρημη πολιτεία· και βρίσκουν κάτι λίγους Αθηναίους καταυλισμένους στο ναό, τους ταμίες του ναού μαζί με ανθρώπους της φτωχολογιάς, που έφραξαν την Ακρόπολη με θυρόφυλλα και με ξύλα και πρόβαλλαν αντίσταση στον εισβολέα· δεν κατέφυγαν στη Σαλαμίνα όχι μόνο εξαιτίας της ανέχειάς τους, αλλά συνάμα κι επειδή πίστευαν πως αυτοί πέτυχαν την πραγματική έννοια του χρησμού που τους έστειλε η Πυθία, πως «το ξύλινο τείχος απόρθητο θα μείνει»· κι ότι, σύμφωνα με τον χρησμό, αυτός ο φράχτης τους είναι το καταφύγιο κι όχι τα καράβια.

[8.52.1] Κι οι Πέρσες εγκαταστάθηκαν στο ύψωμα που βρίσκεται απέναντι απ' την Ακρόπολη κι οι Αθηναίοι το ονομάζουν Άρειο Πάγο, και πολεμούσαν τους πολιορκημένους με τον ακόλουθο τρόπο: τύλιγαν τα βέλη με στουπιά, τους έδιναν φωτιά κι αμέσως τα έριχναν με τα τόξα πάνω στον φράχτη. Και μ' όλ' αυτά τότε οι Αθηναίοι που τους πολιορκούσε ο εχθρός κρατούσαν άμυνα, κι ας είχαν φτάσει σε απελπιστική κατάσταση, κι ας τους είχε προδώσει ο φράχτης τους.

[8.52.2] Κι ούτε ν' ακούσουν τις προτάσεις που τους έκαναν οι Πεισιστρατίδες για συνθηκολόγηση, αλλά κρατώντας άμυνα αντιπαράταξαν κι άλλες επινοήσεις και προπάντων

ετούτη: την ώρα που οι βάρβαροι πλησίαζαν στις πύλες, αμολούσαν στρογγυλά λιθάρια, έτσι που τον Ξέρξη για πολλές ώρες να τον ζώνει αμηχανία, καθώς δεν μπορούσε να τους κυριέψει. [8.53.1] Κάποια ώρα όμως οι βάρβαροι μες στην αμηχανία τους ανακάλυψαν τέλος πάντων κάποια είσοδο· γιατί, σύμφωνα με τον χρησμό του θεού, έπρεπε όλη η στεριά της Αττικής να πέσει στα χέρια των Περσών..... [8.54.1] Κι όταν ολοκλήρωσε την κατοχή της Αθήνας ο Ξέρξης, έστειλε έφιππο αγγελιοφόρο στα Σούσα, για ν' αναγγείλει στον Αρτάβανο την επιτυχία του. Έστειλε τον κήρυκα και την επομένη συγκέντρωσε τους Αθηναίους που, εξόριστοι, ήταν στην ακολουθία του και τους έδινε εντολή ν' ανεβούν στην Ακρόπολη και να προσφέρουν θυσίες σύμφωνα με τα έθιμα του τόπου τους· να είδε κάποιος όνειρο στον ύπνο του κι έδωσε αυτή την εντολή ή να το 'χε βάρος στην ψυχή του που πυρπόλησε το ναό; Κι οι εξόριστοι Αθηναίοι εκτέλεσαν την εντολή του. [8.55.1] Και θα πω το λόγο για τον οποίο μνημόνευσα αυτά. Σ' αυτή την Ακρόπολη υπάρχει **ναός του Ερεχθέα** (εκείνου που λένε πως είναι γέννημα της γης), που έχει μέσα μια ελιά και μια πηγή με θαλασσινό νερό, που η παράδοση των Αθηναίων λέει πως τ' άφησαν εκεί ο Ποσειδών και η Αθηνά, όταν φιλονικούσαν για τη χώρα, μαρτυρίες για το μέλλον. Λοιπόν αυτή η **ελιά είχε την ίδια τύχη με τον υπόλοιπο ναό, έγινε στάχτη απ' τους βαρβάρους**· κήκε, και την επομένη οι Αθηναίοι που πήραν διαταγή απ' τον βασιλιά να προσφέρουν θυσίες, μόλις ανέβηκαν στο ναό, βλέπουν να έχει ξεπεταχτεί βλαστάρι από το κούτσουρο, ψηλό ίσαμε μια πήχη. Λοιπόν εκείνοι αυτά διηγήθηκαν.

[8.56.1] Κι οι Έλληνες που ήταν στη Σαλαμίνα, μόλις τους ήρθε η αγγελία για το πώς εξελίχτηκε η επιχείρηση στην Ακρόπολη των Αθηναίων, θορυβήθηκαν σε τέτοιο βαθμό, ώστε μερικοί στρατηγοί ούτε που περίμεναν να επικυρωθεί η απόφαση για το θέμα που τους απασχολούσε, αλλά όρμησαν στα καράβια τους και σήκωναν πανιά για ν' απομακρυνθούν ολοταχώς· κι όσοι απ' αυτούς έμειναν στη θέση τους, επικύρωσαν την απόφαση **να δώσουν ναυμαχία μπροστά στον Ισθμό**. Έπεσε η νύχτα κι αυτοί με τη διάλυση της σύσκεψης έμπαιναν στα καράβια τους.

[8.57.1] Τότε, την ώρα που ο **Θεμιστοκλής** έφτανε στο καράβι του, τον ρώτησε ο **Μνησίφιλος**, Αθηναίος πολίτης, ποιά απόφαση είχε παρθεί. Κι όταν πληροφορήθηκε απ' αυτόν πως είχαν αποφασίσει να βάλουν πλώρη απ' εκεί για τον Ισθμό και να δώσουν ναυμαχία μπροστά στην Πελοπόννησο, του είπε: [8.57.2] «Ε λοιπόν, τώρα πια, αν σηκώσουν τα καράβια απ' τη Σαλαμίνα, για ποιά πατρίδα θα δώσεις ναυμαχία, για να τη σώσεις; γιατί ο καθένας τους θα βάλει πλώρη για την πόλη του κι ούτε ο Ευρυβιάδης ούτε κάποιος άλλος θα μπορέσει να τους συγκρατήσει, ώστε να μη διασκορπιστεί εδώ κι εκεί ο στόλος· κι από τις άστοχες βουλές θα χαθεί η Ελλάδα· αλλά, αν υπάρχει κάποιος χειρισμός, προσπάθησε ν' ανατρέψεις την απόφαση που έχει παρθεί, αν βρεις τρόπο να πείσεις τον Ευρυβιάδη ν' αλλάξει γνώμη, ώστε να μείνουμε εδώ».

[8.58.1] Η συμβουλή αυτή ενθουσίασε τον Θεμιστοκλή και, χωρίς ν' αποκριθεί σ' αυτά, τράβηξε προς το καράβι του Ευρυβιάδη. Φτάνοντας λοιπόν είπε πως θέλει να συναντηθούν για κάποιο κοινό ζήτημα. Κι εκείνος τον καλούσε να μπει στο καράβι και να του πει ό,τι ήθελε.

[8.58.2] Τότε ο Θεμιστοκλής κάθισε δίπλα του και του λέει καταλεπτώς όλα εκείνα που άκουσε απ' τον Μνησίφιλο, παρουσιάζοντάς τα ως δικές του σκέψεις και προσθέτοντας και άλλα πολλά, ώσπου τον έπεισε να δεχτεί το αίτημά του, να βγει απ' το καράβι και να συγκαλέσει συμβούλιο των στρατηγών.

[8.59.1] Κι όταν τέλος συγκεντρώθηκαν, πριν καν ο Ευρυβιάδης ανακοινώσει το λόγο για τον οποίο συγκέντρωσε τους στρατηγούς, ο Θεμιστοκλής μιλούσε ασταμάτητα, έτσι που τον πίεζε αδηρίτη ανάγκη. Κι ενώ αυτός αγόρευε, ο στρατηγός της Κορίνθου Αδείμαντος, ο γιος του Ωκύτη, είπε: «Θεμιστοκλή, στους αγώνες, αυτούς που ξεκινούν πριν δοθεί το παράγγελμα, τους δίνουν μια με το ραβδί». Κι αυτός, απολογούμενος, είπε: «Όμως κι αυτοί που μένουν παραπίσω χάνουν το στεφάνι της νίκης».

[8.60.1] Αυτή την ήπια απάντηση έδωσε τότε στον Κορίνθιο· στον Ευρυβιάδη πάλι δεν έλεγε πια τίποτε απ' εκείνα που είχαν ειπωθεί προηγουμένως (πως, αν σηκώσουν πανιά απ' τη Σαλαμίνα, θα δραπετεύσουν εδώ κι εκεί)· γιατί τώρα, με τους συμμάχους μπροστά, θα ήταν εκ μέρους του μεγάλη απρέπεια να κάνει τον κατήγορο· [8.60α.1] αλλά ανέπτυσε άλλη επιχειρηματολογία, μιλώντας έτσι: «**Στα χέρια σου κρατάς τη σωτηρία της Ελλάδας, αν**

πειστείς σ' εμένα να δώσεις ναυμαχία παραμένοντας εδώ και δεν πειστείς σ' όσα λεν αυτοί, κι οδηγήσεις τα καράβια σ' άλλη θέση, προς τον Ισθμό. Λοιπόν άκουσε και το ένα και το άλλο και αντιπάρθεσέ τα: αν έρθεις στα χέρια με τον εχθρό στη θάλασσα του Ισθμού, θα ναυμαχήσεις σε ανοιχτό πέλαγος που δεν προσφέρεται καθόλου σε μας που έχουμε καράβια πιο αργοκίνητα και λιγότερα στον αριθμό· κι απ' την άλλη θα χάσεις τη Σαλαμίνα και τα Μέγαρα και την Αίγινα, ακόμα και στην περίπτωση που όλα τ' άλλα θα μας έρθουν δεξιά. Και το ναυτικό τους θα το ακολουθήσει το πεζικό κι έτσι θα 'σαι εσύ ο ίδιος που θα τους κουβαλήσεις στην Πελοπόννησο και θα διακυβεύσεις τη σωτηρία ολόκληρης της Ελλάδας.

[8.60β.1] Αντίθετα, αν κάνεις αυτά που σου λέγω εγώ, **δες ποιά πλεονεκτήματα θα πετύχεις**· πρώτα πρώτα, αν εμείς που έχουμε **λίγα καράβια συγκρουστούμε με πολλά σε στενή θάλασσα**, κι αν η έκβαση της σύγκρουσης είναι αυτή που συνήθως συμβαίνει, η νίκη μας θα είναι μεγάλη· **γιατί η ναυμαχία σε στενό ευνοεί εμάς, ενώ στ' ανοιχτά εκείνους.** Εξάλλου **σώζεται κι η Σαλαμίνα, όπου βρήκαν καταφύγιο τα παιδιά και οι γυναίκες μας.** Επίσης μ' αυτή την επιλογή έχεις και τούτο, που εσείς το βάζετε πάνω απ' όλα: μένοντας εδώ θ' αγωνιστείς για την Πελοπόννησο δίνοντας ναυμαχία, όπως αν την έδινες στον Ισθμό, κι επιπλέον, **αν είσαι γνωστικός, δε θα κουβαλήσεις τον εχθρό στην Πελοπόννησο.**

[8.60γ.1] Τέλος, αν γίνουν αυτά που προσδοκώ και νικήσουμε στη ναυμαχία, **δε θα σας έρθουν οι βάρβαροι στον Ισθμό ούτε θα προελάσουν πιο πέρα απ' την Αττική**, αλλά θα τραπούν σε άτακτη φυγή, ενώ εμείς θα 'χουμε το **κέρδος να μείνουν στα χέρια μας τα Μέγαρα κι η Αίγινα κι η Σαλαμίνα** — μάλιστα πήραμε χρησμό πως σ' αυτήν θα θριαμβεύσουμε πάνω στους εχθρούς μας. Λοιπόν, γενικά των ανθρώπων που σκέφτονται λογικά συνήθως πραγματοποιούνται οι επιδιώξεις· για όσους όμως δε σκέφτονται λογικά, ούτε ο θεός θέλει να συνταχθεί με τις γνώμες των ανθρώπων».

[8.61.1] Ενώ ο Θεμιστοκλής έλεγε αυτά, του επιτέθηκε και πάλι ο Αδείμαντος ο Κορίνθιος, προτρέποντάς τον να μη μιλά, ένας άνθρωπος που δεν έχει πατρίδα, και μη επιτρέποντας στον Ευρυβιάδη να θέσει σε ψηφοφορία πρόταση ανθρώπου που δεν έχει πόλη· δηλαδή προκαλούσε τον Θεμιστοκλή πρώτα να δείξει πόλη κι ύστερα να εκθέτει γνώμες σε συνεδρίαση· και του τα έριχνε αυτά κατά πρόσωπο, γιατί είχε αλωθεί η Αθήνα και βρισκόταν στα χέρια του εχθρού. [8.61.2] Τότε λοιπόν ο Θεμιστοκλής περιλάβε κι εκείνον και τους Κορινθίους με πολλές κακολογίες κι έκανε φανερό με τα λόγια του πως οι Αθηναίοι έχουν και πόλη και χώρα μεγαλύτερη από εκείνων, για όσο καιρό έχουν διακόσια καράβια αρματωμένα· γιατί ποιά ελληνική πόλη θα μπορούσε να τους αποκρούσει, αν έκαναν έφοδο εναντίον της;

[8.62.1] Κι ενώ δήλωνε αυτά, πέρασε **στον Ευρυβιάδη μιλώντας πιο απότομα**: «Εσύ να μείνεις εδώ και μένοντας θ' αποδείξεις την πολεμική αρετή σου· **ειδεμή, θα ρίξεις την Ελλάδα στον γκρεμό· γιατί όλο το βάρος του πολέμου μάς το σηκώνουν τα καράβια· πείσου λοιπόν στα λόγια μου.** [8.62.2] Αν όμως δεν το κάνεις αυτό, εμείς, έτσι όπως είμαστε, **παίρνουμε μαζί μας τους δικούς μας και μετακομίζουμε στη Σίρη, στην Ιταλία**, που απ' τον παλιό κιόλας καιρό είναι δική μας και οι χρησμοί λένε ότι πρέπει να χτιστεί εκεί αποικία δική μας· κι όσο για σας, όταν μείνετε μόνοι χάνοντας τέτοιους συμμάχους, θα θυμηθείτε τα λόγια μου».

[8.63.1] Ύστερ' απ' αυτή την ομιλία του Θεμιστοκλή ο Ευρυβιάδης μεταπέιστηκε· κατά τη γνώμη μου, ήταν γιατί φοβήθηκε πάρα πολύ μήπως οι Αθηναίοι τούς εγκαταλείψουν, αν αυτοί οδηγούσαν τα καράβια τους πίσω, στον Ισθμό· γιατί, απ' τη στιγμή που οι Αθηναίοι θα τους εγκατέλειπαν, οι υπόλοιποι δε θα ήταν σε θέση να δώσουν ναυμαχία. Ασάστηκε λοιπόν αυτή τη γνώμη, να μείνουν και να δώσουν ναυμαχία εκεί.

[8.64.1] Έτσι λοιπόν αυτοί που βρίσκονταν στη Σαλαμίνα, ύστερ' από διαξιφισμούς με λόγια, μια και ο Ευρυβιάδης πήρε απόφαση, προετοιμάζονταν να ναυμαχήσουν εκεί. Ξημέρωσε και καθώς πρόβαλε ο ήλιος έγινε σεισμός και στη στεριά και στη θάλασσα. [8.64.2] Αποφάσισαν λοιπόν να προσευχηθούν στους θεούς και να καλέσουν τους Αιακίδες για συμμάχους. Πήραν λοιπόν την απόφαση και *ἄμ' ἔπος ἄμ' ἔργον*· δηλαδή προσευχήθηκαν σ' όλους τους θεούς κι ύστερα καλούσαν να τους έρθουν βοηθοί απ' το νησί στο οποίο βρίσκονταν, τη Σαλαμίνα, ο Αίαις κι ο Τελαμών, ενώ για τον Αιακό και τους υπόλοιπους Αιακίδες έστειλαν καράβι στην Αίγινα.

[8.65.1] Ο Δίκαιος, ο γιος του Θεοκύδη, Αθηναίος πολίτης, εξόριστος στην αυλή των Μήδων, όπου του δόθηκε σημαντική θέση, είπε πως εκείνο τον καιρό, όταν το πεζικό του Ξέρξη ρήμαζε την ύπαιθρο της Αττικής, έτυχε τότε να βρίσκεται στο Θριάσιο πεδίο μαζί με τον Δημάρατο τον Λακεδαιμόνιο· και, πως είδαν κουρνιαχτό που σήκωναν περίπου τριάντα χιλιάδες άντρες να έρχεται απ' την Ελευσίνα· κι οι δυο τους παραξενεύονταν ποιοί άνθρωποι άραγε σήκωναν τον

κουρνιαχτό· και, πως νά, ξαφνικά άκουσαν ανθρώπινη φωνή, και του φάνηκε πως η φωνή ήταν ο ίακχος των μυστών. [8.65.2] Κι έλεγε πως ο Δημάρατος αγνοούσε τις ιεροτελεστιές που γίνονταν στην Ελευσίνα και τον ρωτούσε τί να ήταν η φωνή που ακουόταν· κι αυτός του αποκρίθηκε: «Δημάρατε, αναπόφευκτα ο στρατός του βασιλιά θα δεχτεί κάποιο μεγάλο χτύπημα. Γιατί τα σημάδια το λένε φως φανάρι· δηλαδή, η φωνή αυτή που ακούεται την ώρα που στην Αττική δεν υπάρχει ψυχή, είναι ολοφάνερα θεόσταλη κι έρχεται από την Ελευσίνα, για να βοηθήσει τους Αθηναίους και τους συμμάχους τους. [8.65.3] Κι αν ο κουρνιαχτός ξεσπάσει κατά την Πελοπόννησο, θα κινδυνέψει ο ίδιος ο βασιλιάς κι ο στρατός της ξηράς, αν όμως κατευθυνθεί προς τα καράβια που βρίσκονται στη Σαλαμίνα, θα κινδυνέψει ο βασιλιάς να χάσει το ναυτικό του. [8.65.4] Κι όσο γι' αυτή τη γιορτή, την τελούν οι Αθηναίοι κάθε χρόνο για την Μητέρα και την Κόρη· και γίνεται μύστης όποιος θέλει κι απ' αυτούς κι απ' τους άλλους Έλληνες· κι η φωνή που ακούς είναι η επίκληση που απευθύνουν στη γιορτή αυτή στον Ίακχο». Κι έλεγε πως ο Δημάρατος αποκρίθηκε: «Κράτα κλειστό το στόμα σου και μη πεις σε κανέναν άλλο αυτά τα λόγια· [8.65.5] γιατί, αν τα λόγια σου αυτά φτάσουν στ' αυτιά του βασιλιά, χάνεις το κεφάλι σου και δε θα μπορούσα να σε γλιτώσω ούτε εγώ ούτε κανένας άλλος. Κάθισε λοιπόν ήσυχος και γι' αυτό το εκστρατευτικό σώμα οι θεοί θα βάλουν το χέρι τους». [8.65.6] Και, πως αυτή τη συμβουλή του έδωσε εκείνος, ενώ απ' τον κουρνιαχτό και τη φωνή σχηματίστηκε ένα σύννεφο και μετεωρίστηκε στον ουρανό και κατευθύνθηκε προς τη Σαλαμίνα. Και, πως έτσι αυτοί κατάλαβαν ότι αφανισμός περιμένει το ναυτικό του Ξέρξη. Λοιπόν αυτά έλεγε ο Δίκαιος, ο γιος του Θεοκύδη, κι έφερνε μάρτυρες τον Δημάρατο και άλλους..

[8.67.1]στο Φάληρο κατέβηκε κι ο ίδιος ο Ξέρξης στα καράβια, θέλοντας να συναντήσει αυτούς που ήταν πάνω στα καράβια και να μάθει τις απόψεις τους. [8.67.2] Κι όταν έφτασε και κάθισε στον προεδρικό θρόνο, ήρθαν απ' τα καράβια τους ύστερ' από πρόσκληση οι ντόπιοι τύραννοι των διαφόρων εθνών και οι τριήραρχοι και κάθισαν με τη σειρά που τους τιμούσε ο βασιλιάς, πρώτος ο Σιδώνιος, μετά ο Τύριος και κατόπιν οι υπόλοιποι. Κι όταν κάθισαν σύμφωνα με το τυπικό, ο ένας μετά τον άλλο, έστειλε ο Ξέρξης τον Μαρδόνιο και ρωτούσε, δοκιμάζοντας τη γνώμη του καθενός τους, να δώσει ναυμαχία ή όχι.

[8.68.1] Και καθώς ο Μαρδόνιος, αρχίζοντας απ' τον Σιδώνιο, έκανε το γύρο τους ρωτώντας, **όλοι οι άλλοι εξέφραζαν μια και την αυτή γνώμη, παροτρύνοντας να δώσει ναυμαχία**, όμως η **Αρτεμισία** μίλησε έτσι: [8.68α.1] «Μαρδόνιε, να πεις εκ μέρους μου στο βασιλιά πως του λέω τα εξής, εγώ που στις ναυμαχίες που έγιναν στα νερά της Εύβοιας δεν έδειξα τη μικρότερη ανδρεία κι ούτε τ' ανδραγαθήματά μου ήταν τα μικρότερα: Άρχοντά μου, έχω καθήκον να εκφράσω με ειλικρίνεια τη γνώμη μου, αυτή που κατά την κρίση μου εξυπηρετεί με τον καλύτερο τρόπο την υπόθεσή σου. Και σου λέω τα ακόλουθα: **Φύλαγε τα καράβια σου και μην κάνεις ναυμαχία· γιατί οι αντίπαλοι είναι τόσο ανώτεροι στη θάλασσα απ' τους άντρες σου, όσο οι άντρες απ' τις γυναίκες.** [8.68α.2] **Εξάλλου, για ποιό λόγο πρέπει να ξαναμπεις στον κίνδυνο της ναυμαχίας; Δεν εξουσιάζεις την Αθήνα, που στάθηκε το κίνητρο της εκστρατείας σου; δεν εξουσιάζεις την υπόλοιπη Ελλάδα; κι ούτε βγαίνει κανείς να σου κόψει το δρόμο· κι εκείνοι που σου εναντιώθηκαν έφαγαν το κεφάλι τους, όπως τους άξιζε.** [8.68β.1] Και τώρα θα σου πω πως θα εξελιχθεί η κατάσταση στο αντίπαλο στρατόπεδο· αν δε βιαστείς να δώσεις ναυμαχία, αλλά κρατήσεις τα καράβια σου δεμένα στο λιμάνι, ενώ εσύ θα στρατοπεδεύεις εδώ ή και θα προελαύνεις στην Πελοπόννησο, εύκολα, βασιλιά μου, θα προχωρήσουν τα σχέδια που έχοντας στο νου σου ήρθες. [8.68β.2] **Γιατί οι Έλληνες δεν μπορούν να σου προβάλλουν αντίσταση για πολύ καιρό, αλλά θα τους διασπάσεις κι ο καθένας θα φύγει για την πόλη του.** Γιατί, κατά τις πληροφορίες μου, ούτε προμήθειες έχουν στο νησί αυτό, κι ούτε είναι λογικό, αν εσύ κατευθύνεις το πεζικό σου εναντίον της Πελοποννήσου, να μένουν ασάλευτοι εκείνοι απ' τους Έλληνες που ήρθαν αποκεί, κι ούτε θα νοιαστούν να δώσουν ναυμαχία για την Αθήνα. [8.68γ.1] **Αντίθετα, αν βιαστείς και δώσεις ναυμαχία αμέσως, φοβάμαι μήπως το χτύπημα που θα δεχτεί το ναυτικό σου θα έχει ολέθριο αντίκτυπο και στο πεζικό.** Κι ακόμα, βασιλιά μου, βάλε στο νου σου και τούτο, ότι συνήθως οι δούλοι των καλών ανθρώπων γίνονται κακοί, ενώ των κακών, καλοί. Κι εσύ, καθώς είσαι ο καλύτερος άνθρωπος του κόσμου, έχεις κακούς δούλους, που λογαριάζονται σύμμαχοί σου, νά, όπως οι Αιγύπτιοι και οι Κύπριοι και οι Κίλικες και οι Πάμφυλοι — ολότελα άχρηστοι».

[8.69.1] Την ώρα που η Αρτεμισία έλεγε αυτά στον Μαρδόνιο, όσοι τη συμπαθούσαν θεωρούσαν συμφορά τα λόγια της, γιατί θα προκαλούσαν κάποια ποινή απ' τον βασιλιά, επειδή τον απέτρεπε απ' το να δώσει ναυμαχία· όσοι όμως τη ζήλευαν και τη φθονούσαν,

κυρίως επειδή ο βασιλιάς τής έδινε τις πρώτες τιμές ανάμεσα σ' όλους τους συμμάχους, ένιωθαν αγαλλίαση με την απόκρισή της, με την ιδέα πως δε θα τη γλιτώσει. [8.69.2] Αλλά, όταν ο Μαρδόνιος ανέφερε τις γνώμες στον Ξέρξη, αυτός ενθουσιάστηκε με τη γνώμη της Αρτεμισίας, κι έτσι που κι από πριν κιάλας τη θεωρούσε αξιόλογη, τότε της έκανε πολύ μεγαλύτερο εγκώμιο. Ωστόσο διέταξε να γίνει σεβαστή η γνώμη της πλειοψηφίας, πιστεύοντας απόλυτα σ' ετούτο: πως στις ναυμαχίες στην Εύβοια οι δικοί του δεν έδειξαν την ανδρεία τους, επειδή δεν ήταν παρών εκεί ο ίδιος, όμως αυτή τη φορά είχε κάνει τις ετοιμασίες για να παρακολουθήσει ο ίδιος το θέαμα της ναυμαχίας τους.

[8.74.2] (Στο Ελληνικό στρατόπεδο) έγινε σύναξη κι ακούστηκαν πολλά για το ίδιο θέμα, καθώς άλλοι έλεγαν πως πρέπει να βάλουν πλώρη για την Πελοπόννησο και να μπου στον κίνδυνο για να τη σώσουν κι όχι να μείνουν και να δώσουν μάχη για χώρα που την πατούσε ο εχθρός, ενώ οι Αθηναίοι και οι Αιγινήτες και οι Μεγαρείς, να μείνουν εκεί που ήταν και ν' αντιμετωπίσουν τον εχθρό.

[8.75.1] Τότε ο Θεμιστοκλής, καθώς νικούσε η γνώμη των Πελοποννησίων κι όχι η δική του, βγαίνει απ' τη συνέλευση χωρίς να γίνει αντιληπτός, και βγαίνοντας στέλνει με πλεούμενο κάποιον παραγγέλλοντάς του να πει αυτά που έπρεπε· αυτός λεγόταν **Σίκιννος**, κι ήταν **δούλος του Θεμιστοκλή και παιδαγωγός των παιδιών του**· ο Θεμιστοκλής σε χρόνο μεταγενέστερο απ' αυτά τα γεγονότα τον έκανε και Θεσπία, όταν οι Θεσπείς έδιναν δικαίωμα πολίτη σε ξένους, και ευκατάστατο. [8.75.2] Αυτός τότε φτάνοντας με πλεούμενο έλεγε στους στρατηγούς των βαρβάρων τα εξής: «Μ' έστειλε ο στρατηγός των Αθηναίων κρυφά απ' τους άλλους Έλληνες (γιατί τυχαίνει να είναι με το μέρος του βασιλιά και να προτιμά τη δική σας, κι όχι των Ελλήνων, την επικράτηση), για να σας ανακοινώσω πως οι Έλληνες τρέμοντας από φόβο σκέφτονται να δραπετεύσουν και πως, νά, τώρα σας δίνεται η δυνατότητα να φέρετε σε πέρας την πιο λαμπρή απ' όλες σας τις επιχειρήσεις, αν δε μείνετε με τα χέρια σταυρωμένα καθώς θα δραπετεύουν εκείνοι. [8.75.3] Γιατί και μονοιασμένοι δεν είναι κι ούτε θα προβάλλουν αντίσταση σ' εσάς· και θα τους δείτε να δίνουν ναυμαχία ανάμεσά τους χωρισμένοι στα δυο, σ' αυτούς που παίρνουν το δικό σας μέρος και τους αντίθετους». Λοιπόν, αφού τους έδωσε αυτό το μήνυμα, αποσύρθηκε και πήγε στο καλό.

[8.76.1] Κι οι άλλοι δίνοντας πίστη στο μήνυμα που πήραν, πρώτα πρώτα αποβίβασαν πολλούς Πέρσες στο νησάκι Ψυττάλεια που βρίσκεται ανάμεσα στη Σαλαμίνα και τη στεριά· κατόπιν, όταν έφτασαν τα μεσάνυχτα, ανοίχτηκαν με την αριστερή τους πτέρυγα προς τη Σαλαμίνα επιχειρώντας κυκλωτική κίνηση· ανοίχτηκαν κι εκείνοι που είχαν παραταχτεί γύρω απ' την Κέο και την Κυνόσουρα κι έπιασαν με τα καράβια τους απ' άκρη σ' άκρη το στενό πέρασμα ως τη Μουνηχία.

[8.79.1] Την ώρα που λογόφερναν οι στρατηγοί πέρασε από την Αίγινα στη Σαλαμίνα ο **Αριστείδης, ο γιος του Λυσιμάχου**, Αθηναίος πολίτης που το δημοκρατικό πλήθος τον είχε τιμωρήσει με εξοστρακισμό· όμως εγώ, συγκεντρώνοντας πληροφορίες για τη συμπεριφορά του, σχημάτισα τη γνώμη πως αναδείχτηκε ο πρώτος στην αρετή και ο δικαιοτάτος ανάμεσα στους Αθηναίους. [8.79.2] Αυτός ο άντρας στάθηκε έξω απ' τον χώρο όπου συνεδρίαζαν κι έλεγε να του φωνάξουν τον Θεμιστοκλή· δεν ήταν βέβαια φίλος του, κάθε άλλο, ήταν ο πιο μεγάλος εχθρός του· όμως καθώς οι συμφορές που τους βρήκαν τότε ήταν μεγάλες, έριξε στη λήθη τις διαφορές τους και τον καλούσε να βγει έξω θέλοντας να συναντηθούν. Κι είχε κιάλας ακούσει πως οι Πελοποννήσιοι ασκούσαν πίεση, για ν' ανοιχτούν με τα καράβια τους στον Ισθμό. [8.79.3] Λοιπόν, μόλις βγήκε έξω ο Θεμιστοκλής, ο Αριστείδης του μίλησε έτσι: «Εμείς έχουμε χρέος να συγκρουόμαστε και σε κάθε άλλη κρίσιμη ώρα και προπάντων τώρα για το ποιός από τους δυο μας θα προσφέρει πολυτιμότερες υπηρεσίες στην πατρίδα. [8.79.4] Έχω λοιπόν να σου πω ότι είτε πολλά είτε λίγα έχετε να πείτε με τους Πελοποννησίους για την αποχώρηση του στόλου αποδώ, το ίδιο κάνει. Γιατί εγώ σου λέω ως αυτόπτης πως, όσο κι αν το θέλουν οι Κορίνθιοι —ας είναι κι ο ίδιος ο Ευρυβιάδης—, δε θα μπορέσουν να φύγουν αποδώ με τα καράβια τους· γιατί μας έχουν ζώσει ολόγυρα οι εχθροί. Αλλά πήγαινε μέσα και δώσε τους αυτό το μήνυμα».

[8.80.1] Κι ο Θεμιστοκλής αποκρίθηκε: «Έξοχος οι παραινέσεις σου και λαμπρές οι ειδήσεις σου· γιατί αυτά που εγώ παρακαλούσα να γίνουν, τα είδες με τα μάτια σου στον ερχομό σου. Μάθε λοιπόν πως πίσω απ' αυτές τις κινήσεις των Μήδων βρίσκομαι εγώ. Γιατί έπρεπε, τη στιγμή που οι Έλληνες δε δέχονταν να πάρουν θέση μάχης με τη θέλησή τους, να εξασφαλίσω τη συμπαρατάξη τους άθελά τους. Εσύ τώρα, αφού βέβαια ήρθες φέρνοντας καλή είδηση,

ανάγγελέ την ο ίδιος σ' αυτούς. [8.80.2] Γιατί, αν τα πω εγώ αυτά, θα πουν ότι τα έπλασα με το νου μου και τα λέω, και δε θα τους πείσω ότι οι βάρβαροι έκαναν αυτή την ενέργεια. Αλλά πέρασε μέσα και δώσε ο ίδιος το μήνυμα, τί συμβαίνει. Κι αφού τους δώσεις το μήνυμα, αν πειστούν, τόσο το καλύτερο· αν όμως δεν το βρουν αξιόπιστο, εμάς το ίδιο μας κάνει. Γιατί τώρα πια δε θα δραπετεύσουν, αφού ο εχθρός μάς έχει ζώσει από παντού, κατά τα λεγόμενά σου».

[8.81.1] Ο Αριστείδης παρουσιάστηκε στο συμβούλιο και τους ανακοίνωσε αυτά, δηλώνοντας πως έρχεται από την Αίγινα και πως με δυσκολία το καράβι του ξέφυγε την επιτήρηση των εχθρών· γιατί το στρατόπεδο των Ελλήνων ολόκληρο είναι ζωσμένο απ' τα καράβια του Ξέρξη· και τους συμβούλευε να πάρουν τα μέτρα τους, γιατί όπου να 'ναι θ' αντιμετωπίσουν τον εχθρό. Από τη μεριά του αυτά είπε κι αποσύρθηκε, ενώ οι άλλοι ήρθαν σε προστριβές για μια ακόμη φορά· γιατί οι στρατηγοί στην πλειοψηφία τους δεν πείθονταν σε όσα τους ανακοίνωσε.

[8.96.1] Κι όταν πήρε τέλος η ναυμαχία, οι Έλληνες, αφού έσυραν στη στεριά στη Σαλαμίνα όσα ναυαγισμένα καράβια τύχαινε να βρίσκονται ακόμα σ' αυτό το μέρος, ετοιμάζονταν για άλλη ναυμαχία, με την πρόβλεψη ότι ο βασιλιάς θα ρίξει στη μάχη άλλη μια φορά τα καράβια που του απέμειναν. [8.96.2] Κι απ' τα συντρίμια των ναυαγίων πολλά τ' άρπαξε άνεμος ζέφυρος και τα μετέφερε στο ακροθαλάσσι της Αττικής που λέγεται Κωλιάδα κι έτσι εκπληρώθηκε και σ' όλα τ' άλλα σημεία του, αλλά και ειδικότερα στο μέρος του που αφορούσε στα ναύαγια που ξεβράστηκαν σ' αυτό τον τόπο, ο χρησμός που ειπώθηκε από τον Βάκη και τον Μουσαίο· τον χρησμό αυτό τον είπε πολλά χρόνια πριν απ' αυτά τα γεγονότα ο Λυσίστρατος, Αθηναίος χρησμολόγος, κι είχε ξεχαστεί απ' όλους τους Έλληνες:

*Της Κωλιάδας οι κυρές με τα κουπιά των караβιών
θα βράζουν τα τσουκάλια.*

Αυτό όμως ήταν να γίνει αργότερα, μετά την αποχώρηση του βασιλιά.

[8.99.1] Λοιπόν, το πρώτο μήνυμα που έφτασε στα Σούσα, πως ο Ξέρξης κυρίεψε την Αθήνα, έδωσε τόση χαρά στους Πέρσες που είχαν μείνει πίσω, ώστε έστρωναν όλους τους δρόμους με σμύρτα κι έκαιαν αρώματα και πρόσφεραν τη μια θυσία μετά την άλλη κι έστηναν πανηγύρια·

[8.99.2] όταν όμως ήρθε κατόπι το δεύτερο μήνυμα, τους συγκλόνησε σε τέτοιο βαθμό, ώστε όλοι τους έκαναν κουρέλια τους χιτώνες τους και γέμισαν τον κόσμο με ασταμάτητες κραυγές και θρήνους· κι ενοχοποιούσαν τον Μαρδόνιο· και δεν ήταν τόσο απ' τον καημό τους για τα καράβια που τα έκαναν αυτά οι Πέρσες, όσο από το φόβο τους για τη ζωή του Ξέρξη.